

Men det jeg ville ha brakt på det rene, var om denne frykt for at et eventuelt medlemskap i fellesskapet kan ytterligere redusere vårt herredømme hos oss selv, om denne frykt ble karakterisert av hr. Erling Petersen som følelsesmessig motiv eller rasjonelt motiv. Jeg forstod at hans svar — da han gav følelsesmessige motiver all honnør — betydde at disse motiver var følelsesmessige. Jeg kaller det rasjonelle motiver. Deri stikker uenigheten.

Erling Petersen: Hvis man tror, som tydeligvis mange gjør, at det vi nå eventuelt skal gjøre som medlem av fellesskapet, å avstå suverenitet på enkelte områder, er noe nytt og enestående, så vil jeg si at det er en følelsesmessig vurdering. Hvis man ser det slik at det mer er spørsmål om en gradforskjell enn en vesensforskjell, vil jeg si at det er en rasjonell overveielse. La oss ta en tollunion som går inn under fellesskapets program; hvor stor forskjell er det på å ha fastsatt tariffsetninger i en tollunion og det å la seg binde ved en avtale i GATT, om at de og de satser ikke skal endres? Det er en gradforskjell, ikke en vesensforskjell. Derfor skal man ikke, som enkelte vil, gjøre dette til at hvis man skulle gå inn i et fellesskap, har man i grunnen sviktet det verk som disse herrer på bildet over her presterte, og som vi alltid har beundret.

Aase Lionæs: Det later jo til at i alle de diskusjoner som man har om vår stilling til Fellesmarkedet, er dette spørsmålet om suvereniteten et meget vesentlig problem. Nå er det jo så at det er iallfall tre relativt små stater som er medlem av EEC, og jeg har i grunnen lyst til å vite fra dem som har studert dette spørsmålet: Hvordan er forholdet i disse land, er deres suverenitet virkelig alvorlig begrenset eller truet? Har det kommet til uttrykk noe sted? I de aviser jeg har lest, har jeg overhodet ikke funnet noe uttrykk for at Holland, Belgia eller Luxembourg på noen måte har følt sin suverenitet truet.

Ingvaldsen: Hr. Bull har reist et interessant og etter min mening meget viktig problem. Jeg tror det også kan ses på den måte at de seks landene som startet med det økonomiske fellesskap, så det som en nødvendighet, sådan som verden var, å slutte seg sammen for å sikre sin selvstendighet og fortsatte eksistens. Jeg tror de oppfattet det slik at de hadde valget mellom en sådan sammenslutning og å risikere å bli utslettet. Den oppgivelse av sin egen suverenitet som de har erklært seg villig til å gjøre, forekommer meg å være forholdsvis meget beskjedent. Fru Lionæs var inne på

hvordan det har virket hittil. Så vidt man har kunnet se, har det hittil ikke forekommet at et land er blitt nedstemt når det har villet hevde sine egne interesser. Det sa også hr. Petersen. Jeg tror den måten å vurdere spørsmålet om sin egen selvstendighet på er noenlunde riktig og realistisk. Vi vil jo selvfølgelig gjerne fortsatt være norske, og jeg tror at vårt problem må være at vi skal bli så norske som mulig også om vi kommer bort i Fellesmarkedet.

Erling Petersen: Det var et uttrykk hr. Ingvaldsen brukte i farten, som jeg gjerne vil kommentere. Han sa «oppgivelse av suverenitet». Jeg tror — og jeg er ikke alene om det — at det er riktigere i forbindelse med Romaavtalen å bruke uttrykket å «delegere suverenitet». Det er, så vidt jeg ser, ingen krav om at suvereniteten skal oppgis på noe som helst punkt, men den skal eventuelt og i begrenset omfang delegeres. Jeg vil også gjerne understreke den ting at det ikke er slik at en inngang i et fellesskap medfører en nasjonal utsletting; tvert imot tror jeg at de nasjonale verdifulle særegenheter kan beholdes, på samme måte som man nå innen de enkelte nasjonalgrenser kan se at de forskjellige lokale regioner beholder sine særpreg. Det er min faste overbevisning at det i fremtiden, om vi skulle komme med i fellesskapet — det avgjør vi ikke i dag — fremdeles vil være slik at en god nordmann også kan være en god europeer.

Presidenten: De 10 minutter er omme, og replikkordskiftet er slutt.

Statsminister Gerhardsen: I 16 år har en arbeiderpartiregjering hatt støtte av et flertall i Stortinget. Nå er det ikke lenger noe enkelt parti som har flertall alene. Det er en uvant situasjon, men den er ikke ukjent, hverken i Norge eller i andre demokratiske land. Nygaardsvolds regjering var en mindretallsregjering, og de vekslende regjeringer av Venstre, Høyre og Bondepartiet i mellomkrigsårene var alle mindretallsregjeringer. I de fleste demokratiske land i Europa har de enten mindretallsregjeringer eller koalisjonsregjeringer. Det er derfor ingen umulig politisk situasjon vi nå er kommet opp i. Men vi vil holde fast ved det som vi fra Arbeiderpartiets side så sterkt holdt fram under valgkampen: Det er en lite gunstig situasjon. Jeg skal ikke benekte at situasjonen fra visse synspunkter også kan ha fordeler, men alt i alt vil den etter min sikre overbevisning ikke være til noen fordel. Om dette får vi nå hver for oss mene hva vi vil. Velgerne har sagt sin mening, og den får vi bøye oss for.

Så har vi altså igjen her i Norge, som det

alt er sagt tidligere av andre, en parlamentær situasjon, som kan komme til å veksle fra tid til tid.

Det er ikke lenger noen selvfølge at vi skal ha en arbeiderpartiregjering. I denne stortingsperioden kan det også bli aktuelt med en borgerlig regjering. I første omgang er det Arbeiderpartiet som har utspillet, siden det er Arbeiderpartiet som sitter med regjeringen. Hadde valget gitt som resultat et borgerlig flertall i Stortinget, ville Regjeringen uten videre ha innlevert sin avskjedssøknad. Jeg går ut fra at det da ville ha blitt dannet en regjering av et eller flere borgerlige partier. Nå er det imidlertid ikke blitt noe slikt borgerlig flertall i Stortinget og ikke noe borgerlig flertall blant velgerne. De fire borgerlige partienes andel av stemmene er tvert imot noe redusert.

Like etter valget var det mange i Arbeiderpartiet som hevdet at Regjeringen burde levere inn sin avskjedssøknad, fordi den ikke lenger hadde flertall på Stortinget. Men Arbeiderpartiets landsstyre og stortingsgruppe er etter inngående drøfting kommet til at valget ikke gjør det naturlig med en borgerlig regjering i den nåværende situasjon. Dette er et syn som for øvrig også mange borgerlige politikere og aviser har gitt uttrykk for.

«Arbeiderpartiet klamrer seg til regjeringstaburettene», har enkelte aviser skrevet. Nei, det gjør Arbeiderpartiet ikke. Jeg håper at det aldri skal komme i den situasjon. Men Arbeiderpartiet har mange store oppgaver som det gjerne vil ha løst i norsk politikk, og så sant regjeringsmakten gir oss økte muligheter til å løse oppgavene, vil vi gjerne beholde den. Jeg vil tro at alle politiske partier ville se det på samme måten.

Nygaardsvolds regjering ble dannet i 1935 under en av de alvorligste arbeidsløshetskriser som vårt land har hatt. Etter krigen dannet Arbeiderpartiet igjen en ren partiregjering i slutten av 1945. Landet var da herjet og utarmet etter fem års krig og okkupasjon. Gjennom en årrekke måtte Arbeiderpartiet ta hovedansvaret for en ofte hardhendt politikk med rasjonerings- og detaljreguleringer og med prioritering av oppgaver som vi mente måtte bli løst først, oppgaver som også på lengre sikt ville styrke vårt lands produksjonsevne og økonomi.

I dag er Norges alminnelig økonomiske stilling god, og det er lagt et grunnlag som det kan bygges videre på. Det er vel ikke mer enn menneskelig at Arbeiderpartiet gjerne vil kunne videreføre en politikk som kan bygge på dette grunnlaget. Men det er ikke lenger Arbeiderpartiet alene som bestemmer hvilket parti som skal sitte med regjeringen. Det er

riktig, som det er sagt, at arbeiderpartiregjeringen når som helst kan bli stemt ned i Stortinget. Dersom de 74 borgerlige og de 2 fra Sosialistisk Folkeparti ønsker det, kan de felle Regjeringen, og da vil vi få en borgerlig regjering. Den må basere seg på støtte fra de 74 borgerlige representanter i Stortinget. Men også den kan da stemmes ned når som helst, det vil si når Arbeiderpartiets 74 og Sosialistisk Folkepartis 2 representanter blir enige om det. Vi kan altså teoretisk få ganske livlige politiske forhold her i landet i de kommende fire år.

Da jeg etter valget gav uttrykk for et ønske om å få en samtale med representanter for de andre politiske partiene, var det først og fremst for å få vite noe om deres syn på dette spesielle problem. På det tidspunkt da disse samtalene fant sted, hadde ingen av partiene hatt anledning til å drøfte situasjonen. Men da jeg snakket med fra de borgerlige partiene, gav alle uttrykk for at vi ikke måtte komme i en slik situasjon at de to representanter fra Sosialistisk Folkeparti skulle kunne kaste sine stemmer så på den ene og så på den andre siden og med det få til stadige regjeringsskifter. Jeg skylder å gjøre oppmerksom på at formannen i Sosialistisk Folkeparti, som jeg også hadde en samtale med, gav uttrykk for at dette parti ikke hadde noe ønske om å spille en slik rolle.

Det vil kanskje være noen som kan mene at Arbeiderpartiets stortingsgruppe burde få til en fast avtale om samarbeid med Sosialistisk Folkeparti. Det er etter min mening ikke noe politisk eller saklig grunnlag for det. Sosialistisk Folkepartis medlemmer og velgere er kommet fra alle de andre politiske partiene. Det er vel derfor et mer uensartet parti enn noe annet. Et flertall av sine medlemmer har det sannsynligvis fått fra Arbeiderpartiet. Det dreier seg da om mennesker som er kommet i et så alvorlig motsetningsforhold til Arbeiderpartiet at de har funnet å måtte bryte med det og stille seg i direkte kampstilling til det. Da er det ikke naturlig med noe avtalebestemt samarbeid mellom de to partiene. Uenigheten er klar og dyptgående når det gjelder utenriks- og forsvarspolitikken. I forsvarspolitikken dreier det seg heller ikke bare om en ulik vurdering av spørsmålet om tjenestetidens lengde og om størrelsen av bevilgningen. Sosialistisk Folkeparti vil i det hele tatt ikke ha noen tjenestetid, og det vil ikke ha noen bevilgninger til Forsvaret. Dette standpunkt betyr etter vår oppfatning ikke bare at vi ville legge landet åpent og sette vår fred og vår frihet på spill. Men det betyr også at Sosialistisk Folkeparti vil kunne føre en urealistisk budsjettpolitikk, dersom partiets representan-

ter ikke vil være med på å anwise annen dekning for sine forslag til utgifter enn den som består i å inndra forsvarsbevilgningene.

Om de uttalelsene hr. Gustavsen kom med i replikkordskiftet her i dag, om at hans parti kan tenkes å gå med på en ordning med væpnet nøytralitet, vil forårsake noen endring i deres standpunkt her, det vet vi vel ennå ikke noe om.

Når det gjelder Arbeiderpartiets stilling og muligheter i den politiske situasjon vi nå har fått, så kan sakene kanskje deles inn i tre hovedgrupper:

I utenriks- og forsvarspolitikken må en kunne regne med et fortsatt samarbeid mellom de partier som hittil i hovedsaken har stått sammen om den. Valgresultatet har vist oss at det kan være nødvendig med et mer omfattende og dyptgående ordskifte om disse spørsmål. Det er ikke nok bare å konstatere enighet mellom de store partiene. Jeg tror også at vi fra norsk side skal legge større vekt på vår innsats i konstruktivt fredsarbeid og på å markere vårt syn på de begivenheter som skjer ute i verden.

Når det gjelder innenrikspolitiske saker av mer prinsipiell karakter, som den offentlige industrireising, utbygging av statsbankene, samfunnets kontroll med kredittvirksomheten, inntektsutjamningen, den offentlige sparing, prislovgivningen osv., regner Arbeiderpartiet med å få støtte av de to representanter fra Sosialistisk Folkeparti.

De største vanskelighetene vil vi komme til å stå overfor i budsjettpolitikken. Det er på dette område vi har hatt de fleste dissensene, og det gjelder da både inntekts- og utgifts-siden. Her vil det være behov for et samarbeid i andre former enn dem vi hittil har hatt. Jeg sier andre former for samarbeid, fordi det alltid må være samarbeid mellom Storting og Regjering. At samarbeidet delvis tar andre former når ett parti alene har flertallet, det er vel verken nytt eller merkverdig. Men også om ett parti alene har flertall, vil en konstruktiv opposisjon alltid ha innflytelse på den politikk som føres, noe særlig Høyre har vært flittig til å framholde i den siste tiden. Men nå har vi altså en annen politisk situasjon. Opposisjonspartiene vil nå måtte få en sterkere og mer direkte innflytelse, men de vil også få et større ansvar. Så sant det er god vilje til stede på begge sider, må det være mulig å få til et samarbeid om budsjettets ramme og om de viktigste postene.

Som det gikk fram av finansministerens uttalelse i finanštalen, vil Regjeringen for sitt vedkommende være innstilt på å medvirke til et slikt samarbeid. Uttalelser som er falt under dette trontaleordskifte, typer på at repre-

sentanter for de andre partiene også er innstilt på et slikt samarbeid. At de også vil drive opposisjon, slik særlig hr. Røiseland holdt fram, er vel nok så opplagt. Ingen har vel ventet noe annet. Men det kan vel hende at opposisjonspartiene i blant kan komme til å stå overfor vanskelige avveingsspørsmål, når de skal finne sin plass mellom samarbeid og opposisjon.

Hr. Otto Lyng har i et par replikkordskifter gitt uttrykk for at et samarbeid krever at Arbeiderpartiet orienterer seg i retning av de borgerlige. Ja, jeg tror ikke det er på den måten en innbyr til eller legger til rette noe grunnlag for et samarbeid. Hvis Regjeringen for sitt vedkommende og regjeringspartiet hadde sagt at vi ønsker et samarbeid, men da må de borgerlige orientere seg i retning av Arbeiderpartiet, ja, så går jeg ut fra at det ikke ville bli lett å få til et samarbeid på det grunnlag. For så vidt vil vel Arbeiderpartiet komme til å stå i omtrent samme stilling som den hr. Røiseland gav uttrykk for at de borgerlige partiene vil stå i, at en her ofte vil komme til å støte på litt vanskelige avveingsspørsmål, fordi alle politiske partier i Stortinget har som utgangspunkt for sine standpunkter de programmene som de er valgt på. Hver for oss vil vi som medlemmer av våre respektive partier ønske å få til mest mulig av det vi har satt opp i våre partiers programmer. Men så vet vi alle at ingen kan få det nøyaktig slik som en ønsker, og der melder da behovet seg for et samarbeid der vi må være villige til å møte hverandre.

I den uttalelsen som Arbeiderpartiets landsstyre og stortingsgruppe vedtok, heter det at om det skulle vise seg umulig å få Stortingets tilslutning til løsning av vesentlige oppgaver, må Arbeiderpartiet få dette klarlagt gjennom voteringer i Stortinget, med de parlamentariske følger som dette måtte få for Regjeringen. — Om et spørsmål er vesentlig må vel da i hvert enkelt tilfelle vurderes av Regjeringen eller av vedkommende statsråd i samråd med Arbeiderpartiets stortingsgruppe.

Hr. Røiseland sa at Stortinget på forhånd måtte få vite om en avgjørelse av Stortinget ville få politiske konsekvenser. Ja, Regjeringen skal merke seg det og prøve når det kan bli aktuelt, å gjøre det klart for Stortinget. Så går jeg også ut fra at Stortinget på sin side vil gjøre det klart, når det fra dets side fremmes et mistillitsforslag der Stortingets flertall i tilfelle ønsker at det skal få bestemte konsekvenser.

Årets trontale er bygd opp etter samme mønster som tidligere. Den inneholder de viktigste sakene som Regjeringen akter å fremme i inneværende stortingssamling. I sitt saklige

innhold bygger den på langtidsprogrammet for 1962—1965 og på det arbeidsprogram Arbeiderpartiet la fram før valget. Trontalen forutsetter i det store og hele en videreføring av den politikk som hittil er ført, med en forsterket innsats på mange felter.

I denne sammenheng vil jeg gjerne komme med noen prinsipielle betraktninger om Arbeiderpartiets program og politikk. Arbeiderbevegelsen ser det som en historisk misjon å bygge et nytt samfunn i Norge. Samfunnet skal organiseres med sikte på vekst, både materielt og kulturelt. Samtidig skal det nye samfunnet formes etter solidaritetstanken og være uten klasseskille. Det betyr selvsagt ikke noen skjematisk likhet. Lønns- og inntekts-systemet bør i rimelig utstrekning belønne god innsats og oppfordre ungdommen til å skaffe seg en god utdanning. Men alle skal, som det står i Arbeiderpartiets program, ha den samme sjanse. Etter Arbeiderpartiets oppfatning er oppgaven å bygge opp — ikke å rive ned, slik våre motstandere så ofte har hevdet. Det tar tid å bygge. Jeg har tidligere i Stortinget pekt på at det norske samfunn har gjennomgått dyptgripende endringer. Det har foregått år etter år, gradvis og rolig, slik at ikke alle uten videre ser omfanget av den omveltning som finner sted. Men samfunnssystemet i dag er vidt forskjellig fra det system vi hadde i begynnelsen av århundret. Norge er i dag verken kapitalistisk eller sosialistisk, men har en blandet samfunnsform. I dette uttrykket ligger det både at meget er utrettet, og at det står meget igjen å gjøre. Den historiske oppgaven står der uforandret og kan ikke påvirkes av at Arbeiderpartiet opplevde et visst tilbakeslag ved valget, et tilbakeslag som det vil sette alt inn på å overvinne.

Det er klart at den nåværende parlamentariske situasjon vil skape vansker for vårt arbeid, men også i denne situasjon vil det åpenbart være mulig å føre samfunnsomformingen videre og å løse viktige oppgaver. Først og fremst vil jeg peke på at Arbeiderpartiet fremdeles har bortimot halvparten av stemmene, og på ny minne om at de borgerlige partier er i mindretall blant velgerne. Videre tror jeg at en god del av velgerne bak de fem opposisjonspartiene som er representert på Stortinget, er enig i svært meget av Arbeiderpartiets prinsipielle politikk. Derfor vil det antakelig vise seg at opposisjonspartiernes representanter i varierende utstrekning vil eller kan være med på de reformforslag som Regjeringen setter fram.

La meg ta et par eksempler: I det nye langtidsprogrammet går Regjeringen inn for en aktiv statlig industrireiseing. Med de erfaringer vi hadde mot slutten av forrige stor-

tingsperiode, er det vanskelig å tro annet enn at det vil finnes et flertall i Stortinget for å videreføre denne linjen med betydelig styrke.

Så er det statsbankene. De spiller i dag en større rolle enn både forretningsbankene og sparebankene hver for seg, og varetar meget viktige oppgaver, som ikke vil kunne løses tilfredsstillende av de øvrige kredittinstitusjoner. Arbeiderpartiet ser det som en hovedsak at statsbankenes virksomhet fortsatt kan bygges ut i et hurtig tempo, og Regjeringen går ut fra at det finnes et flertall i Stortinget også for å gjennomføre denne linjen.

Her kan det være grunn til å komme inn på et annet forhold, som i år har trådt fram i kredittpolitikken, og som ingen kan være helt tilfreds med. Den kreditvirksomhet som faller utenom statsbankenes, blir regulert av samfunnet ved forskjellige midler. Regjeringen har lagt stor vekt på å oppnå et samarbeid mellom myndighetene og kredittinstitusjonene. I år har vi dessverre sett at bankene ikke har klart å gjennomføre på en tilfredsstillende måte den kredittbegrensning som det var enighet om i desember i fjor og i februar i år, og som var nødvendig på grunn av konjunktorene. Dette er ikke sagt for å rette kritikk, men for å konstatere et faktisk forhold. Regjeringen har grunn til å håpe at samarbeidet med bankene for ettertiden vil bli mer effektivt. Skulle håpet imidlertid ikke gå i oppfyllelse, vil Regjeringen måtte fremme særlige forslag for Stortinget for å sikre samfunnet en tilstrekkelig innflytelse over kredittlivet.

Da vi stod overfor spørsmålet om tilslutning til Frihandelsforbundet, var det alminnelig enighet om at Norge skulle slutte seg til forbundet. Og vi har heller ikke hatt noen grunn til å angre på at vi gjorde det. Erfaringene fra vår deltakelse er gunstige. Fra første stund har det vært en forutsetning at Frihandelsforbundet skulle være et skritt på veien mot en større europeisk markedsorganisasjon. Derfor går Arbeiderpartiet i sitt arbeidsprogram inn for et stormarked, som omfatter hele Vest-Europa. De fire borgerlige partier har programklæringer av liknende innhold. Men disse programmene ble utarbeidet siste vinter, og i løpet av våren og sommeren tok utviklingen et noe uventet forløp. Tanken om en overenskomst mellom de to store markedsorganisasjoner i Vest-Europa måtte oppgis, og problemstillingen har i høy grad endret karakter. Vi må nå ta stilling til Roma-traktaten, det vil si til et økonomisk samarbeid som er langt mer vidtgående og mer forpliktende enn noen av oss opprinnelig tenkte på. Naturlig nok blir det brukt forskjellige uttrykk om betydningen av den beslutning vi må treffe, men alle kan vel være enige om at vi står

overfor en sak av usedvanlig nasjonal rekkevidde.

Så hurtig som utviklingen gikk, var det ikke mulig for noe parti å gi saken en ansvarlig organisasjonsmessig behandling før stortingsvalget. I Arbeiderpartiet anså vi det i hvert fall for helt umulig, og det fortonte seg vel på samme måte for de borgerlige partiene. Bare de kretser som synes at de kan ta et endelig standpunkt på forhånd, før en stor og innviklet sak er skikkelig utredet og klarlagt, hadde det lett.

Vi har tre muligheter å velge mellom. Vi kan bli medlem av Fellesmarkedet, vi kan søke en løsere form for tilknytning i form av assosiering, eller vi kan velge å stå helt utenfor. Det må vel være på det rene at det siste alternativet ikke er brukbart. Det ville skape enorme vansker for vår eksport, med alvorlige konsekvenser for produksjon og levestandard. Det er dette alternativ som virkelig innebærer en trusel om arbeidsløshet og ville skape økonomiske og sosiale problemer av stort omfang. Derfor vil nok de aller fleste måtte komme fram til den oppfatning at valget står mellom medlemskap og assosiering. Inntil videre er det ikke spørsmål om å ta noen realitetsavgjørelse. Frihandelsutvalgets innstilling og Regjeringens stortingsmelding om saken skulle gjøre det klart at det ennå finnes mange ubesvarte spørsmål. Det er bare gjennom forhandlinger at Norge kan få klarlagt på hvilke vilkår det kan bli knyttet til Fellesmarkedet. Foreløpig er det derfor bare spørsmål om å ta stilling til forhandlingsmåten, det vil si om vi skal oppta forhandlinger på grunnlag av medlemskap eller assosiering.

Fordi Norges stilling til Fellesmarkedet er en sak av ekstraordinær rekkevidde, har Regjeringen ment at det var riktig å legge saken fram for Stortinget til fri debatt, uten å gi noen tilråding. I lys av debatten vil Regjeringen så fremme forslag for Stortinget om forhandlingsformen. Det ville være en ulykke om det ikke skulle lykkes under sakens behandling å oppnå en sterk oppslutning både i Stortinget og i folket om den vei vi velger å følge.

Mange har fremholdt at Stortinget ikke kunne drøfte denne saken uten på grunnlag av et konkret forslag fra Regjeringen. Denne debatten har vist at det går an, og debatten har vært nyttig. Allerede nå vet vi mer om Stortingets og partienes stilling til Fellesmarkedet enn vi visste da denne debatten tok til. Vi har fått vite at Høyre nærmest har gått inn for å forhandle på grunnlag av medlemskap. Det var en interessant opplysning, selv om den ikke var så overraskende. Det er interessant å kunne konstatere at Høyre for sitt vedkommende fant å kunne ta standpunkt

før Regjeringens standpunkt var på det rene. Vi har fått vite at de tre partiene i sentrum mener at Norge ikke kan stå utenfor Fellesmarkedet, men partiene har ikke tatt standpunkt til forhandlingsformen. Selv hr. Bondevik, som gav uttrykk for at han helst så at vi forhandlet om en assosiering, sa at han med det ikke ville ha bundet seg til et endelig standpunkt. Hr. Borten mente at Regjeringen måtte legge fram sitt standpunkt til forhandlingsformen før Stortinget får saken til realitetsavgjørelse. Ja, selvfølgelig. Det har da også Regjeringen gjort klart i stortingsmeldingens konklusjon.

Når det gjelder bebreidelsene for at Regjeringen ikke allerede har gitt uttrykk for et klart standpunkt, vil jeg gjerne minne om situasjonen under arbeidet med et nordisk fellesmarked. Regjeringen og Arbeiderpartiet var positivt innstilt til tanken og kunne vel ha benyttet sitt flertall til en oppslutning om et slikt nordisk fellesmarked, men gjorde det ikke, da vi innså det betenkelige i at et splittet folk skulle ta et så viktig skritt. Den gang var det ingen som snakket om at Regjeringen forsømte sin plikt ved ikke å ta et klart standpunkt, og ingen som fremholdt at en regjeringens viktigste oppgave er å ha et parlamentarisk lederskap. Lederskap er kanskje også et spørsmål om evnen til å være i kontakt med et folk og ikke skille lag med det. Dette er en sak som vi vil komme til å møte igjen på mange måter og gang etter gang i årene som kommer. Går vi splittet inn i Fellesmarkedet, vil denne splittelsen kunne følge oss langt inn i en vanskelig framtid. I den situasjon vi nå står, er det etter min beste overbevisning en selvstendig og særdeles viktig oppgave å prøve å få en størst mulig oppslutning om det standpunkt Norge skal ta. Hva vi enn velger, og hvordan det enn går, vet vi at vårt land vil komme til å møte mange vanskeligheter og bli stilt overfor store oppgaver. Vi må prøve å stille oss slik at vi kan samle kreftene våre om å overvinne vanskene og om å løse oppgavene på en måte som hele folket kan være tjent med.

Utenriksministeren vil senere i denne debatten komme inn på en del av de spørsmål som er reist, og derunder vil han også uttale seg om tidspunktet for behandlingen av saken. Jeg vil gjerne få si så mye som at det etter Regjeringens oppfatning ikke er grunn til å tro at vi taper noe på å ta den tid vi trenger for å behandle denne saken.

Spørsmålet om å sende denne saken ut til folkeavstemning har vært brakt inn i debatten. I den sammenheng sa hr. Bondevik at statsministeren tar feil dersom han tror at næringsorganisasjonene gjennom sine uttalel-

1961. Em. 24. okt. — Trontaledebatt.

(Statsminister Gerhardsen)

ser gir et sant uttrykk for folkemeningen. Ja, det kan jeg gi hr. Bondevik rett i, og jeg har da heller ikke sagt eller ment det. Men jeg går ut fra at næringsorganisasjonene i industri, håndverk, landbruk og fiske i sine uttalelser vil komme til å gi uttrykk for oppfatninger innenfor disse næringer. Og når jeg i min uttalelse også tok med arbeidslivets organisasjoner og de politiske partiene, var det fordi jeg vil tro at disse organisasjoner og partier før de avgir bindende uttalelser på sine organisasjoners vegne, har sørget for å være i så god kontakt med sine medlemmer at de med sine uttalelser virkelig representerer medlemmene. Jeg vet at Landsorganisasjonen, som har 550 000 voksne medlemmer, og Det norske Arbeiderparti vil sende denne saken ut til sine avdelinger, med oppfordring til medlemmene om å sette seg best mulig inn i saken og gi uttrykk for sitt syn på hvordan den bør løses. Jeg tror det vil være et godt råd å gi til andre organisasjoner, at de gjør det på samme måte. Uansett hvordan en ser på spørsmålet om folkeavstemning, vil dette etter min mening under alle omstendigheter være nyttig.

Jeg har under valgkampen gitt uttrykk for de samme synsmåter som hr. Hønsvald gav uttrykk for her i dag, og sagt at jeg har liten tro på at denne saken vil være særlig velegnet til å avgjøres ved en folkeavstemning. Men jeg vil også gjerne gjenta her noe som jeg ved en tidligere anledning har uttalt til «Arbeiderbladet», at dersom det utvikler seg slik at de andre politiske partiene mener det er forsvarlig og riktig å gå til en rådgivende folkeavstemning, vil jeg tro at Arbeiderpartiet for sitt vedkommende også vil slutte opp om det. En eventuell folkeavstemning vil vel under ingen omstendigheter bli aktuell før vi gjennom forhandlinger kjenner vilkårene for en norsk tilslutning til Fellesmarkedet, og da står foran den endelige avgjørelse.

I debatten har det vært spurt om Regjeringens og Arbeiderpartiets syn på prisspørsmålene og prisutviklingen. Lønns- og prisministeren vil senere i debatten komme noe inn på det spørsmålet. Jeg vil gjerne få lov å nevne en bestemt side av det. Det gjelder noe vi opplevde også under valgkampen, og som jeg må si står for meg som en lite rimelig måte å drive politisk virksomhet og agitasjon på. Jeg vil be om å få sitere følgende fra en leder i «Aftenposten» i går kveld om «Vårt daglige brød»:

«Det er det daglige brød, som blir dyrere. Det er de lavest lønnede som rammes hardest.

De som har minst evne til å tåle en prismessig belastning. Det er Regjeringens morgenhilsen til de tusen hjem. Få uker etter valget.

Året har stått i de stigende matvarepriseres tegn. Brødet kostet kr. 1,23 i mars, gikk opp til 1,27 i juli og videre til 1,29 i september. Innen oktober måned er ute, vil prisen sannsynligvis komme over 1,35.

Melken kostet 0,71 i mars og gikk opp i 0,79 i september.

Osten gikk for en måneds tid siden opp fra 7,95 til 8,55.»

«Regjeringens morgenhilsen til de tusen hjem», skriver Høyres hovedorgan. Dette er etter min mening en videreføring av den usaklige agitasjon som kommunistpressen og en hel del borgerlige aviser drev under valgkampen. Det dreier seg jo her om prisforhøyelser på brød, melk og ost, som alle er en direkte følge av den jordbruksavtale som et enstemmig Storting vedtok. Kommunistenes eneste representant stemte for den. Alle de borgerlige representanter i Stortinget stemte for avtalen og for de prisforhøyelser som alle måtte vite ville bli en konsekvens av den. Jeg skal innrømme at jeg både under valgkampen og nå når jeg møter det igjen, synes det er nærmest uanstendig å drive politisk virksomhet og agitasjon på denne måten.

Jeg må til slutt få si at jeg alltid med interesse leser avisenes kommentarer til trontalen. De har denne gang som vanlig vært preget av avisenes partipolitiske stilling, og variasjonene har av den grunn også vært ganske store, fra det vi kan kalle det syrlig kritisk til det anerkjennende. Men stort sett tror jeg en kan våge den påstand at årets trontale har fått god mottakelse. Særlig har jeg festet meg ved at alle aviser synes å være enige om at trontalen ikke inneholder noe som skulle legge hindringer i veien for det parlamentariske samarbeid som alle nå er klar over blir nødvendig, hvis oppgavene skal kunne løses. Jeg vil spesielt peke på at innflytelsesrike Venstre-aviser som «Bergens Tidende» og «Fædrelandsvennen» har funnet at trontalen gir grunnlag for samarbeid på vesentlige felter. I Høyres aviser er karakteristikken mer nyansert. I en sirkulærartikkel betegnes trontalen som uten perspektiv, mens «Stavangeren» finner at den gir «et stort opplegg til arbeidsprogram for det nye storting, med særlig vekt på en rekke oppgaver som det ikke burde være vanskelig å finne frem til et fornuftig samarbeid om, hvis Regjeringen vil være mer lydhør enn da der ingen «situasjon» var i Stortinget.»

Senterpartiets hovedorgan har ikke funnet årets trontale oppsiktvekkende på noen måte, mens det kristelige «Vårt Land» skriver:

«Innenriks bærer trontalen preg av at Regjeringen vil fortsette i de gamle spor trukket opp før valgnederlaget i partiets langtids- og partiprogrammer.»

Når det så gjelder trontaledebatten her i Stortinget, vil jeg gjerne få si at den fra Regjeringens synspunkt hittil har artet seg som et meget pyntelig ordskifte. Regjeringen er selvsagt glad for det, selv om den naturligvis også er klar over at det på veien framover vil kunne melde seg mange vanskeligheter. Men like fullt må det jo være en fordel at en kan begynne arbeidet i det nye storting i en atmosfære av samarbeidsvilje.

L a n g h e l l e hadde her gjeninntatt presidentplassen.

Presidenten: Hr. Ingvaldsen får ordet til replikk.

Ingvaldsen: Om det kommende arbeid og samarbeid i Stortinget uttalte statsministeren at det var intet politisk saklig grunnlag for et samarbeid mellom Arbeiderpartiet og Sosialistisk Folkeparti. Det skyldtes at det siste hadde inntatt en direkte kampstilling overfor Arbeiderpartiet, og at det hadde en mangel på forsvarspolitik som gjorde det utelukket. Når det gjaldt innenriksproblemer, uttalte statsministeren, så vidt jeg forstod ham, at i enkelte saker, som f. eks. offentlig industrireiseing, statsbankene — nå tenker Arbeiderpartiet på en ny statsbank — og offentlig sparing, regnet de med støtte fra Sosialistisk Folkeparti. Vanskelighetene ville imidlertid melde seg under budsjettbehandlingen, mente statsministeren. Der var nå opposisjonen blitt sterkere, men samtidig med større innflytelse hadde den også fått større ansvar, og det var derfor nødvendig at den ble enig med Arbeiderpartiet om budsjettets ramme og viktigste poster.

Mitt spørsmål til statsministeren er da: Er ikke offentlig industrireiseing, statsbankenes finansiering over statsbudsjettet og offentlig sparing ting som i høy grad bestemmer budsjettets ramme og hører med blant de viktigste poster?

Statsminister Gerhardsen: De behøver ikke alltid være det, men i visse tilfelle vil de være det, og da vil de naturligvis komme inn under det samarbeid en eventuelt har om budsjettspørsmål.

Ellers vil jeg gjerne føye til at når det gjelder en del av de saker som jeg her regnet opp under den såkalte prinsipielle kategori,

gikk det også fram av det jeg videre sa i mitt innlegg, at det slett ikke uten videre er slik at de borgerlige partiers representanter i sin alminnelighet vil være uenige i en politikk som Regjeringen og Arbeiderpartiet her går inn for. Vi har i de forløpne år sett mange eksempler på at det også har vært et samarbeid om disse spørsmålene.

Sandberg: Det var i forbindelse med samarbeid om budsjettpolitikken jeg også gjerne ville komme med et konkret spørsmål til statsministeren. Finansministeren var også i de siste setninger i finansstalen inne på spørsmålet om et samarbeid mellom Regjering og Storting om en budsjettpolitikk med sikte på å bedre landets økonomi. Men det vil i budsjettpolitikken med en gang melde seg et helt konkret spørsmål. Det gjelder en post som, så vidt jeg forstår, finansministeren legger ganske stor vekt på, for det gjelder en av de avgiftsøkninger han foreslår for å begrense forbruket, nemlig den økte bensinavgift. Jeg kan tenke meg at det blir meget vanskelig å få stort flertall for en økning av denne avgift her i Stortinget. Jeg kan til og med tenke meg at det kunne gå an å få flertall mot en økning. Og hvorledes vil Regjeringen stille seg i det tilfelle?

Statsminister Gerhardsen: Det er naturligvis ikke så lett når en plukker ut enkelte konkrete budsjettsaker og så i et replikkordskifte ber om å få vite Regjeringens stilling til den. Jeg går ut fra at Stortingets representanter vil forstå at det ikke er mulig, verken for meg eller for andre medlemmer av Regjeringen, å gi svar på det. Men når det gjelder det som i denne sammenheng vel er sakens realitet, vil jeg si at jeg kan tenke meg at under et slikt eventuelt samarbeid — om det foregår i finanskomiteen eller på annen måte — må en først få brakt på det rene om det er alminnelig enighet om at det i dagens situasjon foreligger et økonomisk press som gjør at det kan være nødvendig å føre en bestemt finanspolitikk, og om en så på det grunnlaget kan bli enig om en alminnelig ramme for budsjettet. Det ville etter min mening være vesentlig om en kunne oppnå enighet der, og da legger jeg i det et uttrykk for vilje til samarbeid og så får en se på de forskjellige poster, inntektsposter og utgiftsposter, og prøve å arbeide seg sammen til et standpunkt som så godt som råd er dekker de ulike partiers syn på dem.

Røiseland: Lat meg først få merke at jordbruksavtala kom som ei følge av tariffoppgjøret.